

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.146/.148:352(477.64)

Огренич Юлія Олександрівна

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізький національний університет*

Ohrenych Yuliia

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of Department of Finance, Banking and Insurance
Zaporizhzhia National University
ORCID: 0000-0002-0294-1889*

Матвієнко Данило Олексійович

*студент, магістр
Запорізького національного університету*

Matviienko Danylo

*Student, Master's degree
Zaporizhzhia National University
ORCID: 0000-0002-1198-4629*

**ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ
ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ:
ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ
IMPLEMENTATION OF STATE FINANCIAL CONTROL OVER THE
IMPLEMENTATION OF LOCAL BUDGETS OF ZAPORIZHZHIA
REGION: FEATURES, PROBLEMS AND DIRECTIONS FOR
IMPROVEMENT**

Анотація. Встановлено, що існує потреба у здійсненні фінансового контролю за спрямуванням, використанням фінансових ресурсів. Саме

проведення фінансового контролю на державному та місцевому рівнях дозволить визначити законність, оцінити раціональність формування, розподілу, використання, спрямування фінансових ресурсів, виявити відхилення у напрямках використання бюджетних коштів. Досліджено особливості здійснення державного фінансового контролю виконання місцевих бюджетів на прикладі Запорізької області. Проаналізовано показники виконання плану доходів та видатків бюджету Гуляйпільської МТГ та з'ясовано, що спостерігаються тенденції до збільшення доходів та витрат загального фонду, а також капітальних витрат на одного жителя громади. Досліджено структуру виявлених фінансових порушень ДАСУ в Запорізькій області та встановлено, що відбулося зростання суми виявлених порушень щодо незаконних, нецільових витрат та недостачі ресурсів у 2022 році. Проведене дослідження підтвердило важливість фінансового контролю виконання бюджетів за наявності дестабілізуючих факторів, таких як війна. Також проаналізовано динаміку виявлення та забезпечення усунення порушень ДАСУ, пов'язаних з недоотриманням фінансових ресурсів і динаміку виявлення та забезпечення усунення незаконних, нецільових витрат та недостач ресурсів у Запорізькій області. Доведено, що вплив зовнішніх факторів створив виклики для органів фінансового контролю та існує потреба у посиленні заходів фінансового контролю. Визначено проблеми забезпечення фінансового контролю виконання місцевих бюджетів у Запорізькій області, а саме: кадрові, політичні, фінансові, методологічні, організаційні, інформаційні, законодавчі. Сформовано заходи підвищення ефективності контролю виконання місцевих бюджетів у Запорізькій області: превентивні; нормативно-правові; організаційні; інформаційно-технічні; методологічні. Удосконалено систему забезпечення здійснення фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів в Україні, яка охоплює складові та етапи, впровадження якої дозволить забезпечити

ефективне використання та управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів.

Ключові слова: контроль, фінансовий контроль, державний фінансовий контроль, система фінансового контролю, бюджет, місцевий бюджет, виконання бюджету, доходи, видатки.

Summary. *It is established that there is a need for financial control over the direction and use of financial resources. It is the financial control at the State and local levels that will allow determining the legality, assessing the rationality of formation, distribution, use, and allocation of financial resources, and identifying deviations in the use of budgetary funds. The peculiarities of the state financial control over the implementation of local budgets on the example of Zaporizhzhia region are studied. The indicators of the implementation of the budget revenues and expenditures plan of the Gulyaypilska UTC are analyzed and it is found that there are trends towards an increase in revenues and expenditures of the general fund, as well as capital expenditures per capita. The structure of detected financial violations by the SASU in Zaporizhzhia region was studied and it was found that there was an increase in the amount of detected violations of illegal, inappropriate spending and lack of resources in 2022. The study confirmed the importance of financial control over budget execution in the presence of destabilizing factors such as war. The author also analyzes the dynamics of detection and elimination of SASU violations related to the lack of financial resources and the dynamics of detection and elimination of illegal, inappropriate expenditures and shortages of resources in Zaporizhzhia region. It is proved that the influence of external factors has created challenges for financial control bodies and there is a need to strengthen financial control measures. The problems of ensuring financial control over the implementation of local budgets in the Zaporizhzhia region are identified, namely: personnel, political, financial, methodological, organizational, informational, legislative.*

Measures to improve the efficiency of control over the implementation of local budgets in Zaporizhzhia region are formed: preventive; regulatory; organizational; information and technical; methodological. The system of ensuring financial control over the implementation of local budgets in Ukraine, which includes components and stages, has been improved, the implementation of which will ensure the effective use and management of financial resources of local budgets.

Key words: *control, financial control, state financial control, financial control system, budget, local budget, budget execution, revenues, expenditures.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення важливим питанням є забезпечення ефективного та раціонального спрямування, використання фінансових ресурсів та виникає потреба у якісному контролі. Здійснення контролю на державному та місцевому рівнях дозволить дослідити напрямки використання бюджетних коштів та забезпечить прозорість, раціональність їх розподілу. Крім того, контроль дозволить виявити відхилення у напрямках використання бюджетних коштів, визначити законність, ефективність фінансових операцій, а також забезпечити раціональність їх розподілу, використання. Враховуючи умови сьогодення виникає потреба в організації ефективної системи фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів, що сприятиме досягненню мети, цілей на рівні кожної області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання здійснення державного фінансового контролю виконання місцевих бюджетів досліджено у працях таких вчених: Виговська Н. Г., Дячек С. М. [8]; Бортняк В. А. [10]; Талимончик А. Б. [11]; Рябчук О. Г., Панасюк О. В., Тарашенко В. А., Білобровенко Т. В., Сялямон-Міхеєва К. Д. [12]; Піхоцький В. Ф. [13]; Ковалів М. В., Єсімов С. С., Проць І. М., Лозинський Ю. Р. [14]; Данчевська І. Р. [15]; Шевчук О. А. [16]; Борисенко Л. М. [17].

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження особливостей здійснення державного фінансового контролю виконання місцевих бюджетів, визначення проблеми забезпечення фінансового контролю, формування заходів підвищення ефективності контролю, удосконалення системи забезпечення здійснення фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів в Україні.

Виклад основного матеріалу. В умовах змінності зовнішнього та внутрішнього середовища особливо актуальним постає питання забезпечення цільового та ефективного використання фінансових ресурсів. Досягнення зазначених цілей неможливе без розробки та організації системи контролю як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Проте, за наявності званої кількості роздільних місцевих бюджетів важливим питанням на державному рівні є організація ефективної системи фінансового контролю за їх виконанням. Крім того, дане питання актуалізується в умовах кризових явищ, зокрема пандемії та воєнного стану.

Державний контроль є однією з основних функцій, що виконуються державними органами задля забезпечення сталого розвитку. Відповідно до Проекту Закону України «Про державний фінансовий контроль», державний фінансовий контроль – це «комплекс цілеспрямованих заходів органів, їх підрозділів чи службових осіб, які здійснюють державний фінансовий контроль у межах повноважень, встановлених законодавством України, з метою упередження, виявлення та припинення фінансових правопорушень на підконтрольному об'єкті щодо його фінансово-господарської діяльності, а також забезпечення законності, фінансової дисципліни та ефективності формування і витрачання коштів, у тому числі бюджетних, та інших активів у процесі володіння, розпорядження, використання і відчуження державного майна, відшкодування збитків та

встановлення міри відповідальності у разі порушення фінансового, у тому числі бюджетного, законодавства» [1].

Державний фінансовий контроль виконує такі функції: аналіз; інформаційне забезпечення; запобігання правопорушень; стабілізація економічного середовища; виховання ділової етики. Він проявляється у вигляді перевірок, експертиз, ревізій, аудиту та моніторингу. Фінансовий контроль базується на принципах науковості, доцільності, безперервності, економічності, гласності та ін. До державних органів, які забезпечують реалізацію фінансового контролю слід віднести: Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України та ін. Означені органи проводять контроль за виконанням державного та місцевого бюджетів, за результатами якого надають відповідну звітність. Важливим елементом фінансового контролю є бюджетний контроль, який фокусує увагу на коштах бюджетів різного рівня та їх використанні.

Місцевий бюджет, відповідно до Бюджетного кодексу України [2], визначається «бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування». Згідно даного кодексу «бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [2].

У процесі дослідження виконання місцевих бюджетів Запорізької області слід проаналізувати Гуляйпільську міську територіальну громаду, яка охоплює 32 населені пункти. Наявність такої структури громади потребує від бюджету врахування та задоволення потреб кожного села та селища. Разом із цим, основним сектором економіки громади є сільське господарство. У табл. 1 наведено баланс бюджету громади за період з 2020-2022 рр.

Таблиця 1

Баланс бюджету Гуляйпільської МТГ за 2020-2022 рр.

Роки	Доходи бюджету громади, млн грн.			Видатки бюджету громади, млн грн.		
	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього
2020	151,8	15,9	167,7	141,9	19,9	161,9
2021	192,5	26,8	219,3	182,2	39,5	221,7
2022	130,4	2,5	132,9	136,1	4,9	141,1
Відхилення 2021 р. до 2020 р., %	+26,81	+68,55	+30,77	+28,4	+98,49	+36,94
Відхилення 2022 р. до 2021 р., %	-32,26	-90,67	-39,4	-25,3	-87,59	-36,36

Джерело: складено на основі [3]

Слід відзначити, що враховуючи дані табл. 1 спостерігається поступове зростання дохідної та видаткової частини бюджету у довоєнний період, а також різкий спад фактичних показників у 2022 р. Громада мала поступовий економічний розвиток у 2021 р., що підтверджується збільшенням дохідної частини на 30,77%, а видаткової на 36,94%. Однак, військові дії та часткова окупація її території завадили цьому у 2022 р.

У табл. 2 відображена динаміка виконання плану бюджету громади в розрізі дохідної та видаткової частин, включно із зазначенням рівня виконання плану за відповідними фондами бюджету.

Таблиця 2

Динаміка структури та показників виконання плану доходів та видатків бюджету Гуляйпільської МТГ за 2020-2022 рр.

Показники	Роки				
	2020	2021	Відхил., +/-	2022	Відхил., +/-
Рівень виконання плану за обсягами бюджетних доходів, %	98,7	104	+5,3	59,8	-44,2
загальний фонд, %	101,1	101	-0,1	64	-37
спеціальний фонд, %	80,7	128,2	+47,5	13,7	-114,5
Структура доходів, %	100	100	-	100	-
загальний фонд, %	90,5	87,8	-2,7	98,1	+10,3
спеціальний фонд, %	9,5	12,2	+2,7	1,9	-10,3

Рівень виконання плану за обсягами бюджетних видатків, %	91,1	95,4	+4,3	59,8	-35,6
загальний фонд, %	93,5	94,6	+1,1	66,4	-28,2
спеціальний фонд, %	76,5	99,5	+23	15,7	-83,8
Структура видатків, %	100	100	-	100	-
загальний фонд, %	87,6	82,2	-5,4	96,5	+14,3
спеціальний фонд, %	12,4	17,8	+5,4	3,5	-14,3

Джерело: складено на основі [3]

Відповідно до наведених даних слід зазначити достатнє виконання та перевиконання дохідної частини бюджету громади у 2020-2021 рр. У 2021 р. помітним є зростання рівня виконання доходів та видатків бюджету майже за всіма статтями. Зокрема, у 2021 р. відносно 2020 р. рівень виконання доходів збільшився на 5,3%, а видатків – на 4,3%. Видаткова частина кожного року значно недовиконується, що може буди результатом ефективного використання коштів й відповідної економії, або наявності проблем та впливу різних факторів.

Виконання бюджету у 2022 р. зазнало суттєвого впливу зовнішніх факторів та помітним є зменшення рівня його виконання майже за всіма статтями в порівнянні з 2021 р. Зокрема, протягом 2022 р. рівень виконання доходів знизився на 44,2%, а видатків – на 35,6%. Частково або повністю стало неможливим виконання окремих статей бюджету на рівні громади. Ведення бойових бій та окупація частини території громади унеможливили виконання зобов'язань за бюджетом у повній мірі.

Аналіз показників бюджету Гуляйпільської міської територіальної громади за період 2020-2022 рр. наведено у табл. 3. На відміну від попереднього аналізу дохідної та видаткової частин бюджету в абсолютних значення, даний аналіз демонструє якісну частину виконання бюджету громади.

Таблиця 3

Показники бюджету Гуляйпільської МТГ за 2020-2022 рр.

Показники	Роки				
	2020	2021	Відхил., %	2022	Відхил., %
Доходи загального фонду на 1-го жителя, грн.	7759,15	10165,28	+31,01	-	-
Витрати загального фонду на 1-го жителя, грн.	7253,12	9621,38	+32,65	-	-
Капітальні витрати на 1-го жителя, грн.	909,83	1874,64	+106,04	-	-
Рівень дотаційності бюджету, %	5,49	3,49	-36,38	3,99	+14,23
Співвідношення витрат на утримання апарату керування із сумою доходів загального фонду, %	16,53	12,88	-22,09	12,65	-1,78
Частка заробітної платні у витратах загального фонду, %	77,03	77,22	+0,26	81,41	+5,42
Витрати на загальну середню освіту на 1-го учня, грн.	31212,12	40266,54	+29,01	41088,52	+2,04
Частка місцевих податків і зборів у доходах загального фонду, %	20,88	21,19	+1,49	11,27	-46,81

Джерело: складено на основі [3; 4]

Протягом досліджуваного періоду спостерігається тенденція щодо збільшення доходів та витрат загального фонду, а також капітальних витрат на одного жителя громади. Збільшення відбувається і за статтею витрати на загальну середню освіту в розрахунку на одного учня.

Бюджет громади мав високий рівень дотаційності у 2020 р., але у 2021-2022 рр. зберігав середній рівень, знизившись у 2021 р. до 3,49%, а у 2022 р. піднявшись до 3,99%. Спостерігається у 2022 р. поступове зменшення співвідношення витрат на утримання апарату керування із сумою доходів загального фонду до 12,65%, а також зростання частки заробітної платні у витратах загального фонду до 81,41%. У 2021 р. частка місцевих податків і зборів у доходах загального фонду збільшилась з 20,88% до 21,19%, що слугує позитивним показником збільшення ділової активності на території громади. Однак, відбулося скорочення цього показника у 2022 р. до 11,27%.

Гуляйпільська громада мала позитивні тенденції виконання бюджету у 2020-2021 рр., що забезпечувалось за рахунок ефективного фінансового контролю. Вплив зовнішніх факторів суттєво знизив можливості виконання бюджету громади у 2022 р. Відновлення громади після війни потребуватиме більшої уваги до врахування потреб населених пунктів у її складі. Окрім цього, виникає потреба у більш ретельному фінансовому контролі за виконанням бюджету міської громади.

Контроль за виконанням місцевих бюджетів з боку держави здійснює Державна аудиторська служба України (ДАСУ). ДАСУ надає звіти зазначаючи загальнодержавні показники та показники по кожній області окремо, що дає змогу проаналізувати тенденції виявлення та врегулювання порушень в кожному регіоні країни. У табл. 4 наведена структура виявлених фінансових порушень Державною аудиторською службою України в Запорізькій області за період 2020-2022 рр.

Таблиця 4

Структура виявлених фінансових порушень ДАСУ в Запорізькій області за 2020-2022 рр.

Рік	К-ть ревізій фін.-госп. діял.	Перев. держ. закуп.	Організації, в яких виявлено фінансові порушення, що призвели до втрат		Порушення, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів			
					Недоотримано фінансових ресурсів		Незаконні, нецільові витрати та недостачі	
					К-ть	Сума, тис грн.	К-ть	Сума, тис грн.
2020	32	12	32	71584,5	11	959,01	31	70625,5
2021	42	22	46	176311,9	16	68126,7	41	108185,2
2022	14	25	26	145606,4	9	9626,9	25	135979,5
Відхил. 2021/2020,%	+31,3	+83,3	+43,8	+146,3	+45,5	+7003,9	+32,3	+53,2
Відхил. 2022/2021,%	-66,7	+13,6	-43,5	-17,4	-43,8	-85,9	-39	+25,7

Джерело: складено на основі [5]

Отримані дані табл. 4 дозволяють відзначити регулярне та ефективне проведення ревізій фінансово-господарської діяльності та державних закупівель, оскільки відбулося збільшення результатів діяльності ДАСУ у 2021 р. відносно 2020 р.: кількість ревізій зросла на 31,3%, перевірених державних закупівель на 83,3%, кількість перевірених організацій на 146,3%. Зросла кількість перевірок державних закупівель у 2022 р. на 13,6%, що обумовлено підвищеною увагою до використання обмежених бюджетних коштів в умовах воєнного стану. Спостерігається зниження проведених ревізій фінансово-господарської діяльності у 2022 р. на 66,7%, що може пояснюватися окупацією частини території області та деяких підприємств, установ. За рахунок цього у 2022 р. зменшилась кількість установ, в яких виявлено фінансові порушення, що призвели до втрат на 43,5%.

Серед порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів можна виділити нетипове для загальної динаміки зростання суми виявлених порушень щодо незаконних, нецільових витрат та недостачі ресурсів у 2022 р., попри зниження кількості об'єктів, на яких були виявлені порушення. Це також є результатом впливу зовнішніх факторів, а разом із цим і підтвердження зростання важливості фінансового контролю виконання бюджетів. Динаміка виявлення та забезпечення усунення порушень ДАСУ в Запорізькій області зазначена у табл. 5.

Таблиця 5

**Динаміка виявлення та забезпечення усунення порушень ДАСУ в
Запорізькій області, пов'язаних з недоотриманням фінансових
ресурсів у 2020-2022 рр.**

Категорії	Роки				
	2020	2021	Відхил., %	2022	Відхил., %
Кількість установ на яких виявлено недоотримання фінансових ресурсів	11	16	+45,45	9	-43,75

Виявлено недоотрим. фін. ресурсів, тис грн.	Всього	959	68126,7	+7003,9	9626,9	-85,87
	з них бюджетами	516,23	45159,3	+8647,9	8089,7	-82,1
Надійшло фін. ресурсів, тис грн.	Всього	36816,7	56333,95	+53	25096,5	-55,45
	з них до бюджетів	317,8	480,43	+51,19	7512,3	+1563,7

Джерело: складено на основі [5]

За даними табл. 5 можна відзначити, що відбулося зростання кількості установ на яких виявлено недоотримання фінансових ресурсів у 2021 р. на 45,45%. Проте, у 2022 р. відмічається зниження відносно до 2021 р. на 43,75%, що обумовлено зменшенням загальної кількості доступних до перевірок установ. Помітним є скорочення обсягів недоотримання фінансових ресурсів у 2022 р. на 85,87%. Зросли надходження фінансових ресурсів до бюджету у 2022 р.

Детальна динаміка виявлення та забезпечення усунення незаконних, нецільових витрат та недостач ресурсів у Запорізькій області за 2020-2022 рр. наведена у табл. 6.

Таблиця 6

Динаміка виявлення та забезпечення усунення незаконних, нецільових витрат та недостач ресурсів у Запорізькій області за 2020-2022 рр.

Категорії фінансових порушень		Роки				
		2020	2021	Відхил., %	2022	Відхил., %
Незаконні витрати, млн грн.	Виявлено	61,6	75,7	+22,8	119,8	+58,3
	Усунено	17,7	46,6	+163,6	23,4	-49,7
	Рівень усунення, %	28,67	61,53	-	19,55	-
Нецільові витрати, млн грн.	Виявлено	2,1	32,3	+1676,2	4,6	-85,7
	Усунено	1,1	11	+914,3	16,5	+50,2
	Рівень усунення, %	52,99	34,1	-	358,42	-
Недостачі, млн грн.	Виявлено	6,9	0,2	-96,5	11,6	+4673,2
	Усунено	0,2	0,1	-41,2	0	-100
	Рівень усунення, %	2,57	43,48	-	0	-

Джерело: складено на основі [5]

Дані табл. 6 демонструють, що найбільшим за обсягом типом порушень є незаконні витрати, адже у 2021 р. їх приріст склав 22,8%, у 2022 р. – 58,3%. Обсяг усунених порушень незаконних витрат мав приріст 163,6% у 2021 р. та спад на 49,7% у 2022 р.

У табл. 7 розкриті результати реалізації матеріалів контрольних заходів ДАСУ в Запорізькій області за 2020-2022 рр.

Таблиця 7

Реалізація матеріалів контрольних заходів ДАСУ в Запорізькій області у 2020-2022 рр.

Категорії		Роки					
		2020	2021	Відхил., %	2022	Відхил., %	
К-ть підприємств, установ, організацій на яких виявлено фінансових порушень, що призвели до втрат		32	46	+43,8	26	-43,5	
К-ть переданих до правоохоронних органів матеріалів ревізій та перевірок		26	29	+11,5	25	-13,8	
К-ть розпочатих досудових розслідувань за матеріалами проведених контрольних заходів		15	20	+33,3	17	-15	
Притягнуто осіб до адміністративної відповідальності		68	94	+38,2	15	-84	
Притягнуто осіб до дисциплінарної відповідальності		16	14	-12,5	0	-100	
Застосовано фінансових санкцій	призупинено бюджетних асигнувань	0	0	-	0	-	
	зупинено операцій з бюджетними коштами	15	19	+26,7	2	-89,5	
	Зменшено бюджетних асигнувань	к-ть випадків	0	1	-	2	+100
		сума, тис грн.	0	44,9	-	1330	+2858,1
Пред'явлено позовів до суду	кількість	1	0	-100	1	-	
	сума, тис грн.	2019	0	-100	115,8	-	
Ініційовано позовів		2	0	-100	0	-	

Джерело: складено на основі [5]

З наведених даних можна відзначити збільшення показників діяльності ДАСУ у Запорізькій області за 2021 р. відносно 2020 р. Під впливом зовнішніх факторів у 2022 р. діяльність ДАСУ в Запорізькій області мала скорочення показників. Кількість організацій, на яких

виявлено фінансових порушень у 2021 р. зросла на 43,8% та у 2022 р знизилась на 43,5%. Кількість переданих до правоохоронних органів матеріалів ревізій та перевірок, а також розпочатих досудових розслідувань за матеріалами проведених контрольних заходів зросли у 2021 р. на 11,5% та 33,3% відповідно. Дані показники у 2022 р. зазнали скорочення на 13,8% та 15% відповідно.

Аналізуючи діяльність Державної аудиторської служби України в Запорізькій області слід зауважити, що відбулося збільшення її ефективності у 2021 р. після карантинних обмежень. Поряд з цим, вплив зовнішніх факторів у 2022 р. створив виклики для органів фінансового контролю. Нестабільність середовища обумовила необхідність посилення заходів фінансового контролю.

Враховуючи наявні обставини «змiнами до Бюджетного кодексу України від 15.03.2022 р. №2134-IX передбачено ряд змін, що впливають на виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» [6]. Обмеженість обсягів бюджетних коштів в умовах воєнного стану призводить до необхідності зміни пріоритетності у питанні здійснення видатків. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» [7] найбільший пріоритет надається видаткам на національну безпеку та оборону, а також на здійснення заходів щодо забезпечення правового режиму воєнного стану.

Відповідно до результатів проведеного дослідження встановлено, що забезпечення фінансового контролю виконання місцевих бюджетів у Запорізькій області має ряд проблем (рис. 1). Одним із головних напрямків у проблематиці контролю місцевих бюджетів є законодавче забезпечення. Нормативно-правова база в Україні має тенденцію до постійного удосконалення з метою уникнення суперечливості окремих її елементів,

які постійно потребують уточнень та роз'яснень. Якщо на загальнодержавному рівні законодавча база щодо забезпечення фінансового контролю виконання бюджету є більш-менш завершеною, то на місцевому рівні вона потребує удосконалення.

Рис. 1. Проблематика забезпечення фінансового контролю виконання місцевих бюджетів у Запорізькій області

Джерело: сформовано авторами на основі [8, с. 65; 11, с. 102; 12, с. 108-109; 17]

Проблеми організації стосуються координації суб'єктів контролю, адже органи державного фінансового контролю можуть дублювати функції одне одного. Проблеми нормативно-правового характеру доповнюються певними проблемами у політичному полі, що обумовлено інтеграцією з ЄС та необхідністю відповідної модифікації системи контролю.

Застарілість методологічного забезпечення фінансового контролю та його фіскальна спрямованість на місцевому рівні, у поєднанні із наявною координацією суб'єктів, призводить до низької ефективності здійснення контролю. Попри високу результативність моніторингу, кількість попереджених порушень та їхній обсяг залишається суттєво меншим. За

рахунок дублювання виконуваних функцій різними органами, їхнє бюджетне утримання є не достатньо ефективним та раціональним. У зв'язку з цим можна констатувати необхідність модифікації організаційної складової, яка повинна підкріплюватись відповідною законодавчою базою.

Організація фінансового контролю потребує відповідної кадрової та інформаційної складової. Слід відмітити плинність кадрів, що ґрунтується, у тому числі, на недостатньому рівні заробітної плати. Даний фактор спричиняє загрозу виникнення корупційних схем щодо уникнення перевірок. Також плинність кадрів заважає зростанню рівня кваліфікації персоналу. Також слід виокремити застарілість інформаційного забезпечення, технологій та засобів, що використовуються під час роботи.

Визначена система проблем фінансового контролю справедлива для кожного бюджету місцевого рівня не лише в Запорізькій області. Обмеженість ресурсів, особливо в період військового стану, вимагає посилення заходів моніторингу та притягнення до відповідальності осіб, через яких стало можливим виникнення подібних порушень.

Враховуючи проблеми забезпечення фінансового контролю виконання місцевих бюджетів у Запорізькій області сформовано напрями та потенційні заходи покращення роботи органів державного фінансового контролю на місцевому рівні, підвищення ефективності контролю (рис. 2).

Рис. 2. Заходи підвищення ефективності фінансового контролю виконання місцевих бюджетів у Запорізькій області

Джерело: сформовано авторами на основі [8, с. 66; 11, с. 102; 12, с. 108-109; 17]

Сформовані заходи спрямовані на покращення нормативно-правового регулювання фінансового контролю, внутрішнього клімату у відносинах між суб'єктами контролю, збільшення ефективності організації їх роботи, у тому числі через впровадження новітніх інформаційно-технічних розробок. Першочерговим напрямом поліпшення фінансового контролю виконання місцевих бюджетів є впорядкування та вдосконалення нормативно-правової бази. Через специфічність та вузьку спрямованість окремих актів можуть виникати протиріччя в організації контролю певними органами. Деякі органи державного фінансового контролю дублюють окремі функції один одного, що призводить до зайвих видатків на їхнє утримання. З одного боку, дублювання функцій призводить до більш ретельного їх виконання, однак це також призведе до уповільнення діяльності органів і зменшення їхньої ефективності.

Також слід зазначити, що фінансовий контроль обмежується обласним аналізом. Створення відповідних підрозділів на рівні місцевого самоврядування або адміністрації підвищить ефективність моніторингових заходів та швидкість реагування на порушення. Крім того, система фінансового контролю потребує потужних рішень щодо кадрової підготовки, адже кваліфікація фахівців має відповідати нагальним потребам та рівню економіко-технічного розвитку.

У своїй статті Виговська Н. Г. та Дячек С. М. [8] приділяють окрему увагу важливості впровадження такого методологічного засобу як «суспільний бюджетний моніторинг». Автори зазначають, що впровадження даного інструменту потребує «передбачити в Законі про державний фінансовий контроль таку форму контролю за виконанням місцевих бюджетів, як суспільний (громадський) бюджетний моніторинг. Сприятиме гармонізації інтересів різних соціальних груп та підвищенню ефективності політики у бюджетній сфері в інтересах громадськості» [8, с. 69]. Одним із елементів такого суспільного контролю можна вважати платформу публічних бюджетних закупівель ProZorro. Попри свої переваги дана платформа може бути більш досконалою через впровадження автоматизованих систем перевірки та контролю тендерів. Така система передбачатиме перевірку об'єкту тендеру, аналіз його вартості у відповідності до цін у відкритих джерелах та сигналізація щодо наявності проблем або виникнення порушень і блокувати укладання сумнівних договорів без попередньої перевірки.

Звертаючи увагу на сферу інформаційно-технічного забезпечення, варто відмітити необхідність швидкої передачі актуальної інформації. Задля цього, раціональним кроком є створення єдиної інформаційної бази, що дозволить позбутися необхідності дублювання функцій одних органів іншими. Єдина база буде означати необхідність впровадження єдиної

форми та порядку надання звітності суб'єктами процесу, що збільшить швидкість обробки та аналізу інформації.

Втілення інновацій у сфері інформаційних технологій неможливе без розгляду використання штучного інтелекту, що дозволить пришвидшити та автоматизувати збір, обробку, аналіз та надання інформації відповідним органам та суб'єктами. Проте, дана технологія може мати певні ризик обумовлені необхідністю постійного регулювання системи відповідно до останніх змін нормативно-правової бази та ін.

Визначивши проблеми та сформувавши заходи до підвищення ефективності фінансового контролю слід зауважити, що фінансовий контролю виконання місцевих бюджетів в Україні є складною та багатокомпонентною системою. За результатами дослідження удосконалено систему забезпечення здійснення фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів в Україні (рис. 3), яка визначає передумови здійснення контролю, мету фінансового контролю, його об'єкт та суб'єкти, види, функції, принципи реалізації та методи, а також етапи реалізації. Слід відзначити, що система державного фінансового контролю України закріплена на законодавчому рівні та підкріплена такими законодавчими актами: Бюджетний кодекс України [2], Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [9] та ін.

Рис. 3. Система забезпечення здійснення фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів в Україні

Джерело: удосконалено авторами

Система забезпечення здійснення фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів містить взаємопов'язані складові та етапи, реалізація яких дозволить підвищити ефективність контролю. Серед складових виділено мету, яка полягає у забезпеченні ефективного використання та управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, виявленні відхилень від прийнятих норм, стандартів та чинного законодавства, а також впровадження відповідних заходів із коригування та притягнення винних до відповідальності. Мета відображає сформовані завдання, тобто дотримання законодавства, виявлення порушень та відхилень, а також притягнення до відповідальності. Серед принципів слід виділити законність, прозорість, повноту та постійність, системність, адаптивність контролю, злагодженість роботи, відповідальність винних осіб за порушення та відшкодування збитків. Дотримання означених принципів дозволить зменшити ймовірність виникнення корупційних ризиків та підвищити дієвість контролю.

Суб'єктами системи фінансового контролю слід вважати органи, що здійснюють внутрішній та зовнішній фінансовий контроль. До них, відповідно до законодавства України, належать: «Президент України, Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та відповідні ради, Кабінет Міністрів України, Рахункова палата» [1]. До органів внутрішнього фінансового контролю відносяться «Державна аудиторська служба України, місцеві адміністрації та виконавчі органи відповідних рад, Міністерство фінансів України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, Державне казначейство України та ін.» [1]. Суб'єкти фінансового контролю мають ряд повноважень та обов'язків, передбачених нормативно-правовою базою. Відповідальність суб'єктів та їх задачі закріплено на законодавчому рівні. Об'єктами контролю є органи виконавчої влади відповідних рівнів, підприємства, установи та організації, відповідно до діяльності яких

здійснюються заходи фінансового контролю. Предметом контролю виступає фінансово-господарська діяльність об'єктів контролю.

Види та форми здійснення фінансового контролю в Україні є достатньо різноманітними. Подібний спектр можливих заходів контролю робить його гнучким та ефективними, що дозволяє враховувати фактори впливу та здійснювати контроль у відповідності до викликів. До методів контролю доцільно додати суспільний контроль як можливість громадян через відкриті джерела перевірити виконання бюджету і повідомити відповідні органи при виявленні порушень або відхилень.

Ресурсне забезпечення фінансового контролю слід поділити на основні складові: нормативно-правове (законодавче), інформаційне, кадрове та матеріальне. Нормативно-правове забезпечення потребує певних коригувань. Запропоновані вище зміни дозволять пришвидшити та значно спростити процес фінансового контролю, у тому числі за рахунок уникнення неясності, конфліктів та зайвої роботи контролюючих органів.

Матеріальне, кадрове та інформаційне забезпечення також відіграють важливу роль. Преш за все, необхідно організувати підрозділи відповідних контролюючих органів на базі адміністрацій територіальних громад та районів. Створення єдиної інформаційної бази для всіх органів дозволить уникнути дублювання завдань контролюючих органів та раціоналізувати їхню діяльність. Крім того, таку єдину базу доцільно доповнити за рахунок автоматизованих алгоритмів збору, обробки, аналізу та надання інформації органам та користувачам. Поряд з цим, подібна система потребує кваліфікованого кадрового складу.

Важливим напрямком є інтеграція штучного інтелекту у наведену вище єдину базу даних та інші платформи, що беруть участь у здійсненні контролю. Як приклад платформи можна розглядати ProZorro, яка слугує дієвою основою для впровадження суспільного фінансового контролю виконання місцевих бюджетів. Подібне рішення є актуальним з врахування

того, що основна частина виявлених порушень, у тому числі в Запорізькій області, пов'язана із публічними закупівлями. Суспільний контроль та контроль за рахунок штучного інтелекту дають змогу вчасно виявити та попередити укладання договорів із завищеною вартістю товару або послуги. Однак, залишається питання нецільового використання бюджетних коштів та для його вирішення може бути посилено цифровізацію розрахунків бюджетних установ та їхня прозорість.

Також в межах системи фінансового контролю виконання місцевих бюджетів в Україні визначено ряд етапів здійснення, починаючи із координації суб'єктів контролю та складання річних планів контролю, і завершуючи оцінкою ефективності проведеного контролю. Серед етапів системи також виділено інформування місцевого самоврядування, дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища, перевірка, оцінка та облік виконання місцевих бюджетів, звітування, притягнення винних осіб до відповідальності, а також розроблення рекомендацій та контроль за їхнім виконанням. Така система забезпечує послідовність, логічність, прозорість та ефективність заходів державного фінансового контролю виконання місцевих бюджетів.

За умови якщо робота системи забезпечення здійснення фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів буде результативною та ефективною, то її можна залишити без змін та продовжити впровадження на всіх рівнях та у всіх громадах й районах. Проте, за умови виявлення недоліків постає необхідність визначення причин неефективності системи, її корегування або заміни та повторення тестування. Даний алгоритм дій необхідно повторювати до того моменту, поки ефективність системи не буде мати задовільний рівень.

Кризовість останніх років, у вигляді пандемії та повномасштабної війни, змушують наявну систему фінансового контролю реагувати на виклики та адаптуватися. Післявоєнне відновлення потребуватиме більш

детального та прозорого фінансового контролю на рівні місцевих бюджетів. Нажаль, наразі залишаються актуальними випадки створення та реалізації тіньових схем спрямованих на нецільове використання або привласнення бюджетних коштів. Запропоновані вище заходи покращення фінансового контролю дозволять заблокувати реалізацію подібних схем у майбутньому та підвищити ефективність контролю за виконанням місцевих бюджетів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведено дослідження особливостей здійснення державного фінансового контролю виконання місцевих бюджетів на прикладі Запорізької області. Визначено, що державний фінансовий контроль відіграє важливу роль у дослідженні особливостей розподілу, формування, спрямування, використання бюджетних коштів, а також забезпечує прозорість даного процесу. За результатами дослідження визначено проблеми забезпечення фінансового контролю виконання місцевих бюджетів у Запорізькій області. Сформовано заходи підвищення ефективності контролю виконання місцевих бюджетів та визначено превентивні, нормативно-правові, організаційні, інформаційно-технічні методологічні заходи. Удосконалено систему забезпечення здійснення фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів в Україні, яка складається із взаємопов'язаних етапів та складових. Використання системи дозволить забезпечити ефективність, прозорість контролю за використанням фінансових ресурсів та сприятиме впровадженню заходів до посилення контролю за виконанням місцевих бюджетів.

Література

1. Про державний фінансовий контроль : Проект Закону України від 08.02.2008 р. № 2020. URL:

- <https://ips.ligazakon.net/document/JF1K400A?an=3> (дата звернення: 18.10.2023).
2. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 13.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 18.10.2023).
  3. Бюджет Гуляйпільської міської територіальної громади. *Open budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0852100000/info/indicators> (дата звернення: 18.10.2023).
  4. Доступ до публічної інформації. *Міністерство освіти і науки України : вебсайт*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/gromadskosti/dostup-do-publichnoyi-informasiyi> (дата звернення: 18.10.2023).
  5. Статистичні звіти. *Державна аудиторська служба України : вебсайт*. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/53> (дата звернення: 18.10.2023).
  6. Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України : Закон України від 15.03.2022 р. № 2134-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023).
  7. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590. Дата оновлення: 14.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-п#Text> (дата звернення: 18.10.2023).
  8. Виговська Н. Г., Дячек С. М. Реформування системи фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів. *Вісник СумДУ. Серія: Економіка*. 2020. № 3. С. 63–71. URL:

- https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/7.pdf (дата звернення: 23.10.2023).
9. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 23.10.2023).
  10. Бортняк В. А. Форми і методи здійснення фінансового контролю в Україні. *Академічний візій*. 2022. № 13. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/98> (дата звернення: 21.10.2023).
  11. Талимончик А. Б. Сутність та призначення місцевих бюджетів: правові аспекти. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. № 34. С. 98–104. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/krok-university-law-journal/article/view/200/170> (дата звернення: 18.10.2023).
  12. Riabchuk O., Panasiuk O., Tarashchenko V., Bilobrovenko T., Saliamon-Mikhieieva K. Problems and Prospects of State Financial Control and Analysis of Local Budget Execution. *Scientific Horizons*. 2022. Vol. 25, No. 11. P. 102–110. URL: <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/13648> (дата звернення: 18.10.2023).
  13. Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2015. 530 с.
  14. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Проць І. М., Лозинський Ю. Р. Правове регулювання фінансового контролю в Україні : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 267 с.
  15. Данчевська І. Р. Державний фінансовий контроль використання коштів місцевих бюджетів України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 /

Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018.
222 с.

16. Шевчук О. А. Система державного фінансового контролю: формування та розвиток в Україні : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. 378 с.
17. Борисенко Л. М. Сучасний стан системи державного фінансового контролю. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8071> (дата звернення: 18.10.2023).

References

1. Pro derzhavnyi finansovyi kontrol: Proekt Zakonu Ukrainy vid 08.02.2008 r. № 2020 [On State Financial Control: Draft Law of Ukraine of 08.02.2008 № No. 2020]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/JF1K400A?an=3> [in Ukrainian].
2. Biudzhetni kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 r. № 2456-VI [Budget Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 08.07.2010, No. 2456-VI]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].
3. Biudzheth Huliaipilskoi miskoi terytorialnoi hromady [Budget of the Gulyaypil city territorial community]. *Open budget*. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0852100000/info/indicators> [in Ukrainian].
4. Dostup do publichnoi informatsii [Access to public information]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy – Ministry of Education and Science of Ukraine*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/gromadskosti/dostup-do-publichnoyi-informaciyi> [in Ukrainian].

5. Statystychni zvyty [Statistical reports]. *Derzhavna audytorska sluzhba Ukrainy – State Audit Service of Ukraine*. Retrieved from <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/53> [in Ukrainian].
6. Pro vnesennia zmin do rozdil VI «Prykintsevi ta perekhidni polozhennia» Biudzhetnoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 r. № 2134-IX [On Amendments to Section VI "Final and Transitional Provisions" of the Budget Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine: Law of Ukraine of 15.03.2022 No. 2134-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text> [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Poriadku vykonannia povnovazhen Derzhavnoiu kaznacheiskoiu sluzhboiu v osoblyvomu rezhymi v umovakh voiennoho stanu : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 09.06.2021 r. № 590. Data onovlennia: 14.09.2023 [On Approval of the Procedure for the Exercise of Powers by the State Treasury Service in a Special Regime under Martial Law: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. of Ministers of Ukraine dated 09.06.2021 No. 590]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-п#Text> [in Ukrainian].
8. Vyhovska, N., & Diachek, S. (2020). Reformuvannia systemy finansovoho kontroliu za vykonanniam mistsevykh biudzhetiv [Reform of the system of financial control over the execution of local budgets]. *Visnyk SumDU. Serii: Ekonomika – Bulletin of Sumy State University. Serii: Ekonomika*, 3, 63-71. Retrieved from https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/7.pdf [in Ukrainian].
9. Pro osnovni zasady zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 26.01.1993 r. № 2939-XII [On the basic principles of state financial control in Ukraine: Law of Ukraine dated 26.01.1993 No. 2939-XII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> [in Ukrainian].

10. Bortniak, V. A. (2022). Formy i metody zdiisnennia finansovoho kontroliu v Ukraini [Forms and methods of financial control in Ukraine]. *Akademichnyi vizii – Academic vision*, 13. Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/98> [in Ukrainian].
11. Talimonchik, A. B. (2019). Sutnist ta pryznachennia mistsevykh biudzhativ: pravovi aspekty [The essence and purpose of local budgets: legal aspects]. *Pravnychi visnyk Universytetu «KROK» – Legal Bulletin of the University "KROK"*, 34, 98-104. Retrieved from <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/krok-university-law-journal/article/view/200/170> [in Ukrainian].
12. Riabchuk, O., Panasiuk, O., Tarashchenko, V., Bilobrovenko, T., & Saliamon-Mikhieieva, K. (2022). Problems and Prospects of State Financial Control and Analysis of Local Budget Execution. *Scientific Horizons*, 25, 11, 102–110. Retrieved from <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/13648>.
13. Pikhotskyi, V. F. (2015). Systema derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini: kontseptualni zasady teorii ta praktyky [Systema derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini: kontseptualni zasady teorii ta praktyky]: dys. ... d-ra ekon. Nauk. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy» [in Ukrainian].
14. Kovaliv, M. V., Esimov, S. S., Prots, I. M., & Lozynskyi, Y. R. (2018). Pravove rehuliuвання finansovoho kontroliu v Ukraini: navch. posib [Legal regulation of financial control in Ukraine: a textbook]. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
15. Danchevska, I. R. (2018). Derzhavnyi finansovy kontrol vykorystannia koshtiv mistsevykh biudzhativ Ukrainy [State financial control over the use of funds from local budgets of Ukraine]: dys. ... kand. ekon. Nauk. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

16. Shevchuk, O. A. (2016). Systema derzhavnoho finansovoho kontroliu: formuvannia ta rozvytok v Ukraini: monohrafiia [System of state financial control: formation and development in Ukraine: monograph]. Irpin: University of the SFS of Ukraine [in Ukrainian].
17. Borysenko, L. (2020). Suchasnyi stan systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu [Current state of the state financial control system]. *Efektivna ekonomika*, 7. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8071> [in Ukrainian].